

Kognitiivinen mobilisaatio ja vaalikoneiden käyttö

JURI MYKKÄNEN

ABSTRACT:
Cognitive mobilisation and the use of voting advice applications

In this article, two sets of Finnish electoral data are used in testing the association between cognitive mobilisation and voters' use of online voting advice applications to acquire election-related information. Firstly, the study assesses the relevance of Russell J. Dalton's (1984) mobilisation typology in the Finnish context. Secondly, it is suggested that high levels of cognitive mobilisation will be associated with more intensive and reflective use of the applications, whereas low levels should have an opposite effect and increase voters' dependence on the information generated by applications. Expectedly, among Dalton's mobilisation types *apartisans* had the highest tendency to find voting advice applications useful and *apoliticals* the lowest. In the direct tests of impact of cognitive mobilisation, the regression models generally provided support for the hypotheses. Finally, estimated probabilities show both linear relationship between levels of cognitive mobilisation and uses of online applications and some interactions between cognitive mobilisation and age.

Johdanto

Maailmanlaajuisesti Suomella on poikkeuksellisen pitkä kokemus vaalikoneiden käytöstä. Vaalien alla erilaisia vaalikoneita on ollut tarjolla vuoden 1996 Euroopan parlamentin vaaleista lähtien. Yleisesti muualla Euroopassa vaalikoneet ovat yleistyneet vasta 2000-luvulla (Cedroni & Garzia 2010). Vuosien myötä koneiden määrä on moninkertaistunut, samoin niiden käyttö on vaali vaalilta vilkastunut. Kansainvälisessä keskustelussa vaalikoneista käytetään usein nimitystä ”äänestysapuväline” (*voting advice application*). Termi viittaa paitsi vaalikoneen luonteeseen tietokoneohjelmana myös rationaaliseen tulkintakehykseen, jonka mukaan ohjelma auttaa äänestäjää tekemään äänestyspäätöksen sovittamalla yhteen äänestäjän ja ehdokkaiden tai puolueiden politiikkapreferenssejä. Tästä näkökulmasta vaalikoneita voidaan pitää poliittisen tiedon lähteinä siinä missä perinteistä uutistarjontaa, poliittista mainontaa tai kampanjatilaisuuksia. Äänestäjien oletetaan

siis käyttävän vaalikoneiden tarjoamaa tietoa ainakin osittain äänestyspäätöksensä apuna.

Rationaalisen päätöksentekoteorian perusteella äänestäjät pyrkivät minimoimaan vaivannäkönsä hakiessaan tietoa äänestyspäätöksensä perustaksi (Downs 1957). Kun ottaa huomioon, että yhden äänen merkitys on häviävän pieni ja täten äänestämisestä koituvat kulut yleensä siitä saatavaa hyötyä suuremmat, teoria olettaa, että epätäydellisesti informoitu ja heikosti motivoitunut äänestäjä tarttuu mielellään kaikkiin tarjolla oleviin tiedon oikoteihin, kuten vaalikoneisiin. Mitä vähemmän äänestäjillä on käytössään muita päätöksen tietoperustaa parantavia keinoja, sitä houkuttelevammaksi vaalikoneet käyvät. Muiden keinojen puuttuessa rationaalinen teoria olettaisi kaikkien äänestäjien käyttävän vaalikonetta. Muita keinoja on toki olemassa, ja todellisuudessa vain osa äänestäjistä hakee vaalikoneista tukea. Rationaalisen teorian avulla voidaan kuitenkin olettaa, että äänestäjien politiikkasuhteessa tai tiedotusvälineiden seuraamisessa tapahtuvat muu-

tokset aiheuttavat muutoksia myös vaalikoneiden käytössä. Esimerkiksi puoluekiinnittymistä on pidetty varhaisista äänestystutkimuksista lähtien keskeisenä äänestysperusteena. Mikäli puoluekiinnittymisen heikkenee, kuten on yleisesti havaittu tapahtuneen länsimaissa (Dalton & Wattenberg 2000), puoluekiinnittymisen on yhä harvemmin äänestyspäättöstä helpottava tekijä. Tilalle tulevat muut heuristiset oikotiet. Vaalikoneiden tutkimuksen kannalta tämä on keskeinen muutos, koska ne voivat ainakin potentiaalisesti tarjota puolueista etääntyneille äänestäjille ratkaisuvia äänestysvihjeitä.

On melko uskaliaasta väittää, että vaalikoneiden äänestysvihjeet olisivat samanarvoisia kaikille puolueista etääntyneille äänestäjille, saati kaikille äänestäjille. Kognitiivisen mobilisaation teoria tarkoittaa poliittisesta tiedosta saatavaa hyötyä ja sen jakautumisen määräytymistä. Kognitiivisesti kyvykkäät ja poliitikasta kiinnostuneet äänestäjät hyötyvät vaalikoneista todennäköisesti enemmän kuin äänestäjät, joita politiikka ei kiinnosta ja joiden kyky ja taito poliittisten päätelmien tekemiseen on rajoittunutta. Vähän informoituneet äänestäjät saattavat hylkiä omaa aktiivisuutta ja poliittista kannanmuodostusta edellyttäviä vaalikoneita, jolloin ne harvemmin koetaan hyödyllisiksi. Toisaalta puoluekiinnittymisenkin pitäisi ottaa huomioon, koska se on useimmiten äänestäjän henkilöhistorian kannalta primäärimpi äänestysvihje kuin vaalikone. Puoluekiinnittymisen voi ennakoita modifioivan kognitiivisen mobilisaation vaikutusta vaalikoneen käyttöön siten, että vahva puoluekiinnittymisen joko vähentää tai lisää vaalikoneen koettua hyödyllisyyttä sen mukaan, kuuluuko äänestäjä korkean vai matalan kognitiivisen mobilisaation luokkaan.

Tässä artikkelissa tarkastellaan vuoden 2007 eduskuntavaalitutkimuksen (FSD2269, n=1422) aineiston ja TNS-Gallupin sähköisesti keräämään vaaliaineiston (n=3002) pohjalta kognitiivisen mobilisaation ja puoluekiinnittymisen vaikutuksia vaalikoneen käyttötappoihin ja käytöstä saatuihin kokemuksiin. Empiirisen osan alussa tehdään lyhyt katsaus vaalikoneiden merkitykseen poliittisen tiedon lähteenä suhteessa perinteisiin tiedonlähteisiin. Tämän jälkeen esitellään kognitiivisen mobilisaation teoriaa ja siihen liittyvää keskustelua tiedon ja puoluekiinnittymisen välisestä suhteesta. Tämän keskustelun pohjalta muodostetaan joukko konkreettisia vaalikoneiden käyt-

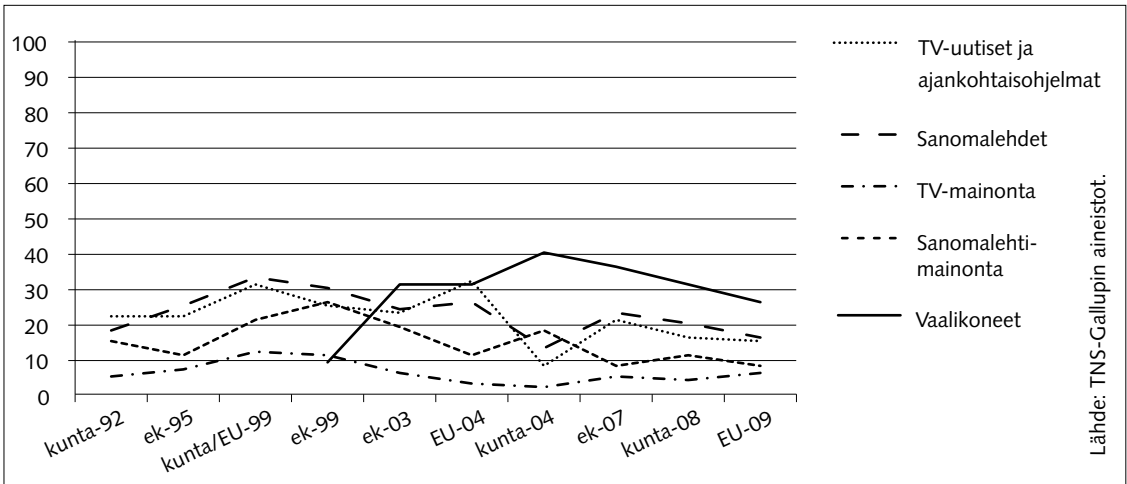
tötapoja koskevia hypoteeseja, joita testataan vuoden 2007 eduskuntavaalien yhteydessä kerätyllä kyselyaineistolla.

Vaalikone poliittisen tiedon lähteenä

Suomessa vaalikoneet ovat etenkin nuorten äänestäjien keskuudessa ohittaneet kaikki muut tutkimuksissa mitatut poliittiset informaationlähteet. Kuviossa 1 on TNS-Gallupin keräämien aineistojen perusteella esitetty alle 34-vuotiaiden äänestäjien kokemana joidenkin keskeisten informaatiolähteiden hyödyllisyys äänestyspäättöksen kannalta. Vaalikoneiden merkitystä on mitattu vuoden 1999 eduskuntavaaleista lähtien lukuun ottamatta vuoden 2000 kunnallisvaaleja. Jo 2003 eduskuntavaaleissa vaalikoneet ohittivat television uutis- ja ajankohtaisohjelmat nuorten äänestäjien tärkeimpänä informaationlähteenä. Kokonaisuudessaan trendi on ollut laskeva vuoden 2004 kunnallisvaaleista lähtien, mutta vaalityypeittäin tarkasteltuna laskua on ollut vain kunnallisvaaleissa ja eurovaaleissa. Eduskuntavaaleissa 2007 vaalikoneet lisäsivät suosiotaan tässä äänestäjäryhmässä. Yli 34-vuotiaiden äänestäjien keskuudessa (ei näkyvässä kuviossa 1) vaalikoneiden suosio on ollut huomattavasti vähäisempää. Koko mitatun ajanjakson aikana vaalikoneiden koettu hyödyllisyys on pysynyt alle 15 prosentissa, kun se nuorten osalta on ollut ylimmillään 40 prosenttia. Nuorten äänestäjien keskuudessa vaalikoneiden ero sanomalehtiin oli vuoden 2007 eduskuntavaaleissa 13 ja television uutis- ja ajankohtaisohjelmiin 15 prosenttiyksikköä.

Aikasarja kertoo perinteisten informaatiolähteiden heikentyneestä asemasta. Tosin ei voida puhua niiden hyödyllisyyden äkillisestä romahduksesta, vaan pikemminkin vaalikoneet ovat nousseet täydentämään informaatiolähteiden valikoimaa ja samalla syöneet muun uutismedian ja mainonnan merkitystä nuorten äänestäjien keskuudessa.

Vaalikoneet vaikuttavat ainakin toistaiseksi olevan vahvasti sidoksissa äänestäjien ikään, mutta käyttäjien määrän perusteella voidaan jo havaita, että vanhetessaan nuoret äänestäjät jatkavat vaalikoneen käyttöä samalla kun mukaan tulee uusia varttuneempia käyttäjiä. Tutkimuksellisesti vaalikoneiden käytön yleistyminen merkitsee sitä, että pelkästään iän pe-

Lähde: TNS-Gallupin aineistot.

Kuvio 1. Informaatiolähteiden hyödyllisyys 18–34-vuotiaiden keskuudessa (niiden vastaajien osuus, jotka arvioivat saaneensa erittäin tai melko paljon tukea omalle äänestyspäätökselleen).

rusteella tapahtuvasta selittämisestä tulee koko ajan epävarmempaa ja epäinformatiivisempaa. Kognitiivisen mobilisaation teoria tarjoaa vaihtoehdon, jolla on runsaasti yhteyksiä poliittisen osallistumisen tutkimukseen.

Kognitiivisen mobilisaation teoria

Kognitiivisen mobilisaation käsite on tullut tunnetuksi Ronald Inglehartin (1977, 1990) kulttuurimuutosta koskevista tutkimuksista. Inglehartin postmaterialistisessa teoriassa kognitiivinen mobilisaatio merkitsi lisääntyvän koulutuksen ja tiedonvälityksen kautta tapahtuvaa laadullista muutosta ihmisten elämänvalinnoissa. Inglehartin kiinnostuksen kohteena oli länsimaisen elämäntavan muutos kokonaisuudessaan, ja sellaisena Inglehartin tutkimuksissa on yhtymäkohtia myös Anthony Giddensin modernisaatioteoriaan (Giddens 1991; myös Bennett 1998). Näissä teorioissa korostuvat ihmisen autonomisuuden lisääntyvä kokemus ja irtaantuminen perinteistä sekä kulttuurisessa että – varsinkin Inglehartilla – materiaalien etujen ja eturyhmien merkityksessä. Poliittikan organisoinnissa kognitiivinen mobilisaatio merkitsi Inglehartille materiaalien etujen puolustamiseen ryhtymyksen joukkopuolueiden vetovoiman heikentymistä ja kapeampien ja vaihtu-

vien intressien sekä henkisten arvojen nousua niiden haastajiksi.

Kognitiivisen mobilisaatioteorian juuret ulottuvat kuitenkin kauemmas, varhaiseen amerikkalaiseen vaalitutkimukseen. Niin sanotun Michiganin koulukunnan mukana vaalitutkimukseen levisi ajatus poliittisen sofistikaation yhteydestä äänestämisen säännönmukaisuuksiin. Äänestäjien poliittisen tietämyksen taso todettiin yleisesti liian alhaiseksi, jotta äänestämistä olisi voitu kuvata rationaalisen ideaalin mukaiseksi päätöksenteoksi. Vaalitutkijat löysivät hyötyfunktion korvikkeeksi puoluesamastumisen, joka suuntasi äänestyspäätöstä jo hyvin alhaisella poliittisen sofistikaation tasolla. Mikä tärkeintä, tutkijat pystyivät osoittamaan, että puoluesamastuminen oli varsin pysyvä psykologinen piirre (Campbell ym. 1960). Sen voimakkuudesta ja määrävyydestä on esitetty varauksia (esim. Fiorina 1981), ja myöhempi tutkimus on korostanut, että puoluesamastumisen funktionaalinen arvo heikenee poliittisen sofistikaation lisääntyessä (Dalton 2007; Shively 1979). Ehkä eniten huomiota ovat saaneet Russell J. Daltonin (1984, 2007, 2010) tutkimukset, jotka lähtevät puoluesamastumisen funktionaalista roolista. Daltonin (1984, 265) mukaan puoluesamastumisen funktionaalinen merkitys vähenee, kun äänestäjien tieto ja ymmärrys politiikasta lisääntyvät ja informaatiokustannukset pienene-

vät. Tiedon ja ymmärryksen lisääntymistä selittää koulutus ja informaatiokustannusten pienenemistä tehokkaampi tiedonvälitys.

Daltonin ajattelussa korkeampi koulutus ja alemmat informaatiokustannukset johtavat siihen, että kansalaisten suhde politiikkaan jäsenyyty uudella tavalla. Syntyy kognitiivista mobilisaatiota, joka eroaa vanhemmasta, puoluesamastumiseen perustuvasta mobilisaatiosta. Daltonin (2007, 276) mukaan kognitiivisesti mobilisoituneet ihmiset kykenevät prosessoimaan politiikkaa koskevaa informaatiota ja liittämään sen kriittisellä ja mielekkäällä tavalla omaan elämäkokemukseensa ja ennen kaikkea tekemään itsenäisiä johtopäätöksiä entistä paremmin saatavilla olevan informaation pohjalta. Kognitiivisesti mobilisoituneet kansalaiset ovat siis vähemmän riippuvaisia ulkoisista vaikutteista ja sen seurauksena vaihtavat herkästi puoluetta vaalien välillä, käyttävät asiaperusteita äänestyskriteerinä ja kiinnittävät enemmän huomiota ehdokkaan henkilöön. Daltonin tutkimukset ovat antaneet lisää pontta niin sanottua puoluesuhteen purkautumista (*dealignment*) koskevalle keskustelulle (Dalton & Wattenberg eds. 2000; van der Eijk & Franklin 2009; Holmberg 2007).

Daltonin mukaan puolueperusteisessa ja kognitiivisessa mobilisaatiossa on kyse kahdesta erillisestä mekanismista, vaikka niiden välillä voidaan ajatella olevan vuorovaikutusta. Daltonin analyysien pohjana on näistä kahdesta ulottuvuudesta muodostettu typologia (taulukko 1). Kognitiiviset kannattajat (*cognitive partisans*¹) saavat korkeita arvoja molemmilla ulottuvuuksilla. Heillä on runsaasti tietoa politiikasta ja he ovat motivoituneita ottamaan selvää politiikan kysymyksistä ja muodostamaan kantoja ilman puoluekiinnittymisestä saatavaa apua. Toisaalta heidän ajatteluunsa vaikuttaa myös vahva puoluekiinnittymisen, mutta se ei peitä itsenäistä poliittista arviointikykyä. Ei-kannattajat (*apartisans*) ovat myös kognitiivisesti mobilisoituneita kansalaisia, mutta heidän poliittiset käsityksensä muodostuvat

ilman puoluekiinnittymisen vaikutusta. Ryhmä kuvaa parhaiten kognitiivisen mobilisaatioteorian oletuksia poliittisen mobilisaation muutoksesta, koska tämä korkeasti koulutettujen ryhmä on kiinnostunut politiikasta mutta kanavoii kiinnostuksensa ja tietonsa ohi vakiintuneen puoluejärjestelmän.

Päinvastainen tilanne on rituaalikannattajilla (*ritual partisans*), joiden mobilisaatio tapahtuu suurelta osin puoluekiinnittymisen kautta. Osallistuminen ja poliittinen arviointi noudattelevat puolueesta lähtöisin olevaa kollektiivista mallia. Epäpoliittiset (*apoliticals*) jäävät luokittelussa kummankin mobilisaatiotavan katvealueelle. He eivät ole kiinnostuneita politiikasta, eikä heillä ole myöskään poliittisten kysymysten erittelyyn ja ymmärtämiseen tarvittavia kognitiivisia valmiuksia. He eivät myöskään koe poliittisia puolueita itselleen läheisiksi.

Daltonin tutkimustulokset antavat viitteitä siitä, että rituaalikannattajien osuus äänestäjistä on historiallisesti selkeässä laskussa, kun taas kognitiivisen mobilisaation merkitys kasvaa.

Samoin näyttää siltä, että kognitiivinen mobilisaatio on lisännyt äänestämisen volatiliteettia ja äänestyspäätöksen epävarmuutta, vaalien ehdokaskeksisyyttä sekä yksittäisten asiakysymysten merkitystä äänestyspäätöksessä (Dalton 1984, 2007; Dalton & Wattenberg eds. 2000; Mair 2002). Toisaalta on hyvä muistaa, että vaikka Daltonin tulokset ovat teorian suhteen johdonmukaisia, ne eivät ole pitkälläkään aikavälillä dramaattisia kautta linjan, ja osa muutoksista on tapahtunut hyvin hitaasti. Esimerkiksi kognitiivisten kannattajien suhteellinen osuus on amerikkalaisessa aikasarjassa kasvanut 40 vuodessa vain kahdeksan prosenttiyksikköä ja ei-kannattajien osuus kymmenen prosenttiyksikköä (Dalton 2007, 278), vaikka kognitiivista mobilisaatiota on totuttu teoriassa pitämään lähes vallankumouksellisenä.

Erityisen ongelmallisena on pidetty kognitiivisen mobilisaation asemaa puoluekiinnittymisen heiken-

Taulukko 1. Daltonin poliittisen mobilisaation typologia.

		Puoluekiinnittymisen aste	
		korkea	matala
Kognitiivisen mobilisaation aste	korkea	Kognitiiviset kannattajat	Ei-kannattajat
	matala	Rituaalikannattajat	Epäpoliittiset

tymistä selittävästä tekijänä. Tuoreet empiiriset tutkimukset kertovat, että kognitiivinen mobilisaatio ja tiedotusvälineiden aktiivinen seuraaminen itse asiassa näyttävät lisäävän puoluekiinnittymistä. Näin näyttäisi olevan erityisesti Euroopassa (Arzheimer 2006; Huber ym. 2005; Lisi 2010; Marthaler 2008), mutta myös amerikkalaisella aineistolla on saatu kognitiivisen mobilisaatioteorian vastaisia tuloksia puoluesamastumisen suhteen (Albright 2009). Jälkimmäisen tutkimuksen tekee erityisen kiinnostavaksi se, että se perustuu samaan aineistoon kuin Daltonin tutkimukset. Tutkimusten keskeinen ero on tutkimusasetelmassa. Albrightin mukaan Dalton ei varsinaisesti testannut kognitiivisen mobilisaation selitysvoimaa, vaan ainoastaan tarkasteli erilaisten poliittisten käyttäytymistekijöiden jakautumista typologian eri luokissa. Albright (2009, 251) esittää, että Daltonin tutkimuksessa syy ja seuraus menevät sekaisin: tarkastelemalla käyttäytymisen eroja typologian luokissa huomiota kiinnitetään heikentyneen puoluekiinnittymisen seurauksiin sen sijaan, että kiinnitettäisiin huomiota niihin tekijöihin, jotka saavat yhä harvemman kansalaisen kiinnittymään puolueisiin. Viimeistään Albrightin tutkimuksen jälkeen kognitiivisen mobilisaation asema poliittisen modernisaatioteorian keskiössä on asetettu vakavasti kyseenalaiseksi. Daltonin tuoreet, typologian jakumiin perustavat tutkimukset, näyttävät silti johdonmukaisesti kertovan kognitiivisen mobilisaation etenemisestä – myös Euroopassa (Dalton 2010).

Tässä vaiheessa on aiheellista vastata kysymykseen, miten kognitiivinen mobilisaatio ja puoluekiinnittyminen liittyvät vaalikoneisiin. Vastaus on tavallaan ilmeinen, koska vaalikoneet ovat poliittisen informaation lähde ja poliittisen informaation saatavuus ja kyky sen tulkintaan ovat ainakin teoriassa kognitiivisen mobilisaation keskeisiä osatekijöitä. Tarkastellaan asiaa aluksi edellä sanotusta näkökulmasta. On teoreettisesti perusteltua odottaa, että vaalikoneet madaltavat kynnystä hankkia poliittista informaatiota, ja siitä syystä ne voivat lisätä kognitiivisesti mobilisoituneiden äänestäjien määrää. Mikäli kognitiivisen mobilisaation teoria on oikeassa, vaalikoneet ovat osa kausaaliketjua, joka johtaa puoluekiinnittymisen heikkenemiseen. Toisaalta on aivan yhtä perusteltua väittää, että vaalikoneiden käyttö vaatii enemmän aloitteellisuutta kuin lehden lukeminen tai television katsominen. Tämä motivaatioaspekti liittyy vaalikoneet ja kansalaisten poliittisen kiinnostuksen toisiinsa. Jos oletamme, että kognitiivisesti

mobilisoituneet kansalaiset ovat aktiivisempia vaalikoneen käyttäjiä, vaalikoneen avulla hankittu poliittinen informaatio kasautuu poliittisesti motivoituneille kansalaisille ja sitä kautta mahdollisesti lisää puoluekiinnittymistä alkuperäisen kognitiivisen mobilisaatioteorian vastaisesti.

Toisaalta tutkimusasetelman kannalta vaalikoneiden sijoittaminen joko kausaaliketjun alkuun tai keskelle tuottaa suuria vaikeuksia erottaa empiirisesti vaalikoneiden vaikutus muihin tekijöihin, koska muut tekijät ovat tyypillisesti pitkäkestoisia ja vaalikoneiden käyttö lyhytkestoisia. Helpompaa on eritellä vaalikoneen käyttötapoja tarkemmin ja selittää niitä kognitiivisesta mobilisaatioteoriasta käsin. Juuri näin on tarkoitus tehdä tässä tutkimuksessa.

Vaalikoneet voidaan siis nähdä osana poliittisen informaation ja politiikan kannalta merkityksellisten kognitiivisten kykyjen modernisaatiota. Voidaan olettaa, että kognitiivinen mobilisaatio selittää jossakin määrin vaalikoneiden käyttötapoja. Samoin voidaan olettaa, että puoluekiinnittymisen aste on jossakin yhteydessä vaalikoneiden käyttämiseen. Vaikka empiiriset tutkimukset kognitiivisen mobilisaation vaikutuksista ovat tuottaneet ristiriitaisia tuloksia, vaaka näyttää tällä hetkellä kallistuvan siihen suuntaan, että kognitiivinen mobilisaatio lisää yleensä kaikenlaista poliittista aktiivisuutta, siten myös vaalikoneiden käyttöä ja vaalikoneista saatavaa hyötyä. Kiistanalaiseksi joutuneen puoluekiinnittymisen asemaa ei tarvitse ratkaista, vaan se voidaan ottaa huomioon kognitiivisen mobilisaation vaikutusta modifioivana tekijänä.

Tästä syystä Daltonin mobilisaatiotypologiaa ei tarvitse hylätä. Typologiassa ei, kuten sanottu, oteta kantaa kognitiivisen mobilisaation ja puoluekiinnittymisen välisen suhteen määräytymiseen tai kausaaliteetin suuntaan. Daltonin kiinnostuksen kohteena on pikemminkin typologiassa kuvattujen ihmistyyppien poliittinen toiminta mutta ei puoluekiinnittymisen itsessään, koska se on käsitteellisesti osa typologiaa. Konkreettisesti tämä tarkoittaa sitä, että tässä tutkimuksessa tarkastellaan aluksi Daltonin mobilisaatiotyyppisiä vaalikoneiden käyttäjiä ja sen jälkeen typologian kaksi ulottuvuutta sijoitetaan empiirisessä analyysissä vaalikoneiden käyttötapoja selittäviksi muuttujiksi.

Analyysiosiossa esitettävät regressiomallit pohjautuvat joukkoon vaalikoneiden käyttötapoja koskevia hypoteeseja, joissa teoreettisesti kiinnostavin tekijä on kognitiivinen mobilisaatio. Hypoteesit voidaan

jakaa kahteen ryhmään. Ensimmäinen ryhmä koskee äänestäjiä, joiden kognitiivisen mobilisaation taso on korkea, ja toinen ryhmä puolestaan äänestäjiä, joiden kognitiivisen mobilisaation taso on matala. Puoluekiinnittymisen aste sijoittuu malleissa kognitiivisen mobilisaation ja vaalikoneiden käytön väliin.

Korkean kognitiivisen mobilisaation on oletettu helpottavan poliittisen tiedon ymmärtämistä ja prosessointia. Tämän voi olettaa koskevan kaikenlaista informaatiota, myös vaalikoneiden kysymyksiä ja niihin annettuja vastauksia. On myös oletettavaa, että vaalikoneiden käyttö edellyttää ainakin jonkinasteista poliittista kiinnostusta, jolloin vaalikoneiden tuottaman tiedon prosessointi todennäköisesti vahvistaa aikaisempaa kiinnostusta ja lisää vaalikoneen käyttökertoja.² Vaalikoneen käyttö on siis palkitsevaa, mikäli kognitiivisen mobilisaation taso on ennestään korkealla. Tähän liittyy myös vaalikoneiden systemaattinen käyttö ja vaalikoneen antamista tuloksista keskusteleminen muiden käyttäjien kanssa. Heikon puoluekiinnittymisen oletetaan vahvistavan tässä kuvattuja vaikutuksia, koska vaalikoneen käyttäjä voi suhtautua samaansa informaatioon ilman puolueeseen liittyviä rajoituksia ja on siten puolueeseen vahvemmin kiinnittyneitä käyttäjiä vapaampi tiedon refleksiiviseen käsittelyyn. Tämän perusteella on muodostettu seuraavat hypoteesit:

H_1 : Äänestyspäätöksessä vaalikoneet helpottavat selvimmin kognitiivisesti mobilisoituneita äänestäjiä, joiden puoluekiinnittyminen on heikkoa.

H_2 : Vaalikoneet lisäävät kaikkien kognitiivisesti mobilisoituneiden äänestäjien kiinnostusta politiikkaan.

H_3 : Korkea kognitiivisen mobilisaation taso yhdistettynä heikkoon puoluekiinnittymiseen lisää vaalikoneiden käyttökertoja.

H_4 : Korkea kognitiivisen mobilisaation taso yhdistettynä heikkoon puoluekiinnittymiseen lisää vaalikoneiden antamien tulosten vertailua.

H_5 : Korkea kognitiivisen mobilisaation taso yhdistettynä heikkoon puoluekiinnittymiseen lisää keskustelua vaalikoneiden antamista tuloksista.

Matala kognitiivisen mobilisaation taso puolestaan ennakoii sekä motivaatioon että kognitiivisiin valmiuksiin liittyviä vaikeuksia käsitellä vaalikoneiden tuottamaa informaatiota. Se jää todennäköisesti irralliseksi, eikä auta jäsentämään käyttäjän omaa asemaa poliittisten kysymysten kentässä. Tämä ennakoii sitä, että alhaisella kognitiivisen mobilisaation tasol-

la olevat ja äänestyspäätöksestään epävarmat vaalikoneen käyttäjät noudattavat vaalikoneen ehdotusta herkemmin kuin korkealla kognitiivisen mobilisaation tasolla olevat käyttäjät. Samoin voidaan olettaa, että matala kognitiivisen mobilisaation taso ennakoii sitä, että käyttäjä kokee vaalikoneen informaation sekavaksi ja haitalliseksi suhteessa aikaisempaan tietoon. Tästä johdettiin kaksi hypoteesia:

H_6 : Matala kognitiivisen mobilisaation taso ja heikko puoluekiinnittyminen lisäävät todennäköisyyttä äänestää vaalikoneen ehdotuksen mukaisesti.

H_7 : Matala kognitiivisen mobilisaation taso ja heikko puoluekiinnittyminen lisäävät vaalikoneiden tarjoaman informaation jäsentymättömyyden kokemuksia.

Aineisto ja menetelmät

Tässä tutkimuksessa on käytetty erikseen kahta kyselyaineistoa. Daltonin typologian kannalta Taloustutkimuksen toteuttama Eduskuntavaalitutkimus 2007 (FSD2269, n=1422) oli paras saatavilla oleva aineisto. TNS-Gallupin sähköisesti keräämä vaaliaineisto (n=3002) samalta ajalta tarjosi puolestaan parhaat mahdollisuudet vaalikoneen käytön analyysiin. Molemmat aineistot muodostavat edustavan otoksen suomalaisista äänestäjistä.

Eduskuntavaalitutkimus 2007 -aineisto kerättiin käyntikyselyn ja perävaunulomakkeen yhdistelmänä maaliskoukokuussa 2007. Tutkimuksen kysymyslomake perustuu osin kansainvälisessä CSES-vaalitutkimuksessa (*Comparative Study of Electoral Systems*) käytettyihin kysymyksiin. Gallupin aineisto kerättiin viikko eduskuntavaalien jälkeen sähköisesti. Haastateltavat valittiin valtakunnallisesti edustavasta noin 30 000 ihmisen tietopankista. Se on ainoa eduskuntavaaliaineisto, jossa on yksityiskohtaisia kysymyksiä vaalikoneiden käyttötavoista. Tässä yhteydessä on syytä huomata, että näitä aineistoja ei ole yritetty yhdistää tai käyttää yhdessä. Daltonin mobilisaatiotypologiassa keskeinen puoluekiinnittyminen esiintyy kysymyksenä vain Eduskuntavaalitutkimus 2007 -aineistossa. Gallupin aineistossa vastaavaa kysymystä ei ole esitetty, eikä typologian käyttö olisi siten ollut mahdollista.

Mobilisaatiotypologia on tehty vuoden 2007 eduskuntavaalitutkimuksen aineiston pohjalta yhdenmukaisesti Daltonin (1984) ja Albrightin (2009) tutkimusten kanssa. Kognitiivisen mobilisaation

operationalisoinnissa on käytetty epäsuoraa mittaria, jonka vertailtavuus aikaisempaan tutkimukseen on suoria mittareita parempi (Dalton 2007, 277). Daltonin mittari koostuu yhdistetystä muuttujasta, jossa lasketaan yhteen neliluokkainen koulutustaso ja neliluokkainen poliittista kiinnostusta mittaava muuttuja. Muodostettu indeksi saa siten arvot 2–8. Korkeaksi kognitiivisen mobilisaation tasoksi on tulkittu arvot kuudesta kahdeksaan. Korkean mobilisaation ryhmään kuului vuonna 2007 noin 28 prosenttia äänestäjistä. Puoluekiinnittymistä mitattiin kahdella kysymyksellä. Aluksi vastaajilta kysyttiin, katsovatko he olevansa lähellä jotakin poliittista puoluetta. Jos tähän kysymykseen vastattiin myöntävästi, kysyttiin vielä kaksi lisäkysymystä, joista toisessa tiedusteltiin puoluetta ja toisessa sitä, miten läheiseksi vastaaja tämän puolueen kokee. Jälkimmäisessä lisäkysymyksessä oli kolmiportainen asteikko: erittäin läheinen, melko läheinen, ei kovinkaan läheinen. Puoluekiinnittyneiksi luokiteltiin vastaajat, jotka sanoivat olevansa lähellä jotakin puoluetta ja ne, joiden läheisyyden aste jälkimmäisessä lisäkysymyksessä oli erittäin tai melko läheinen.³ Noin 55 prosenttia vastaajista sanoi olevansa lähellä jotakin puoluetta, ja tästä ryhmästä noin 80 prosentilla oli kiinteäksi tulkittu puoluesuhde.

Vaalikoneiden käyttötavoissa esiintyvää vaihtelua selitettiin logistisen regressioanalyysin avulla. Teoreettisesti kiinnostavin vaalikoneiden käyttöä selittävä muuttuja on kognitiivinen mobilisaatio, jonka operationalisointi on selostettu edellä. Samaa operationalisointia käytettiin myös Gallupin aineistossa, johon siis kaikki tämän tutkimuksen regressiomallit perustuvat. Kognitiivisen mobilisaatioteorian kannalta kiinnostavaa on myös politiikan seuraaminen muista tiedotusvälineistä. Tässä mitattiin erikseen vaalien seuraamista sanomalehtien ja television välityksellä. Toinen teoreettisesti kiinnostava seikka, puoluekiinnittyminen, tuli esille jo edellä. Gallupin aineistossa ei ollut asiaa suoraan mittaavaa kysymystä, vaan sen tilalla jouduttiin käyttämään epäsuoraa kysymystä, jossa tiedusteltiin, kumpi oli vuoden 2007 eduskuntavaaleissa tärkeämpi äänestyspäätökseen vaikuttava tekijä, puolue vai ehdokas.

Koska useimpiin hypoteeseihin liittyy oletus puoluekiinnittymisen ja kognitiivisen mobilisaation yhteisvaikutuksesta, regressiomallit laadittiin niin, että ensimmäisessä mallissa tarkasteltiin vain suoria vaikutuksia ja toisessa mallissa otettiin mukaan myös

interaktiotermi (kognitiivinen mobilisaatio * puoluekiinnittyminen).

Kontrollimuuttujiksi otettiin mukaan viisi muuttujaa, ensimmäisenä poliittisen asennoitumisen jyrkkyys, jota mitattiin neliportaisesta vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudesta muodostetulla dikotomisella muuttujalla. Toiseksi mukaan otettiin tulevaisuuteen suuntautuvaa eli prospektiivista äänestämistä mittaava muuttuja, koska vaalikoneen luonteen vuoksi niissä esitetyt kysymykset ovat joko ajattomia tai suuntautuvat tulevaisuuteen. On todennäköistä, että vaalikoneita käyttävät aktiivisesti äänestäjät, joita kiinnostaa tuleva politiikka enemmän kuin harjoitetun politiikan arviointi. Tätä mitattiin kysymyksellä, jossa tiedusteltiin puolueen esittämien tavoitteiden merkitystä vastaajan äänestyspäätöksen kannalta. Kolmanneksi mukaan otettiin vastaajan sukupuoli, neljänneksi vastaajan ikä ja viidenneksi vastaajan bruttovuositulo. Muuttujien operationalisointi on esitetty tarkemmin liitteessä 1.

Empiirinen analyysi

Aluksi tarkastellaan Daltonin mobilisaatiotypologian toimivuutta suomalaisessa vaaliaineistossa. Vuoden 2007 eduskuntavaaleissa suurimman äänestäjäryhmän muodostivat rituaalikannattajat (37 %). Epäpoliittisten äänestäjien ryhmä oli lähes yhtä suuri (34 %). Ryhmät pienenevät selvästi, kun liikutaan kohti korkeaa kognitiivisen mobilisaation tasoa. Kognitiivisia kannattajia oli vuonna 2007 noin 19 prosenttia äänestäjistä ja ei-kannattajia noin kymmenen prosenttia

Taulukossa 2 poliittisten informaatiolähteiden hyödyllisyyttä on tarkasteltu äänestäjien mobilisaatiotavan perusteella. Kun ikä ei ole mukana tarkastelussa, informaatiolähteiden keskinäinen järjestys muuttuu, ja televisio ja sanomalehdet ohittavat hyödyllisyydessä vaalikoneet (kuvio 1). Taulukko kertoo myös Daltonin mobilisaatiotypologian toimivan intuitiivisesti: vaalikoneiden hyödyllisyys lisääntyy systemaattisesti siirryttäessä kognitiivisesti ja poliittisesti passiivisimpien äänestäjien ryhmästä kohti kognitiivisesti ja poliittisesti aktiivisimpien äänestäjien ryhmää. Sanomalehtien ja television kohdalla lineaarisuus rikkoutuu, kun kognitiiviset kannattajat ja ei-kannattajat vaihtavat paikkaa. Myös ero kognitiivisten ja rituaalikannattajien välillä on hyvin pieni. Tämä kertoo perinteisten informaatiolähteiden

Taulukko 2. Keskeisten poliittisten informaatiolähteiden hyödyllisyys mobilisaatiotavan mukaan (niiden osuus, jotka arvioivat saaneensa erittäin tai melko paljon tukea omalle äänestyspäätökselleen).

	Epäpoliittiset (n=477)	Rituaalikannattajat (n=509)	Kognitiiviset kannattajat (n=258)	Ei-kannattajat (n=133)
Vaalikone	7,2 (34)	11,8 (59)	22,2 (57)	24,1 (32)
Sanomalehdet	27,7 (132)	54,9 (279)	74,0 (191)	57,1 (76)
Televisio	52,0 (248)	69,4 (353)	79,5 (205)	71,2 (94)

Lähde: Eduskuntavaalitutkimus 2007 (FSD2269).

vahvasta asemasta puolueeseen kiinnittyneiden äänestäjien keskuudessa. Vaalikoneet poikkeavat tästä mallista, koska kognitiivinen mobilisaatio näyttää ohjaavan välineen valintaa enemmän kuin puoluekiinnittyminen. Tämä antaa jo vihjeen siitä, että vaalikoneen käytön selittämisessä kognitiivisella mobilisaatiolla on keskeinen asema.

On hyvä muistaa, ettei mobilisaatiotypologia ole varsinainen kausaalimalli vaan nimenomaan typologia. Sen vuoksi vaalikoneiden käyttöä selitetään seuraavaksi logistisella regressioanalyysillä, jossa typologian keskeisten muuttujien vaikutusta tarkastellaan erikseen ja yhdessä. Kognitiivisen mobilisaation ja puoluekiinnittymisen interaktio regressiomalleissa ei ollut kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä, eikä interaktiotermin parantanut mallien ennustekykyä kuin marginaalisesti. Tästä syystä ainoastaan suoria vaikutuksia tarkastelevat mallit on raportoitu (taulukko 3).

Taulukon regressiokertoimien merkitsevyytensä perusteella voidaan sanoa, että tietyin varauksin edellä esitetyt hypoteesit kognitiivisen mobilisaation ja vaalikoneiden käytön välisistä yhteyksistä pitivät paikkansa. Varaukset koskevat ennen kaikkea interaktiovaikutuksia, joita ei voitu ainakaan käytössä olleella aineistolla todentaa. Hypoteeseista täytyy siis pudottaa pois kognitiivisen mobilisaation ja puoluekiinnittymisen yhteisvaikutus. Sen sijaan malleista nähdään, että kognitiivisella mobilisaatiolla on suora positiivinen vaikutus vaalikoneen käyttömääriin, tulosten vertailuun ja niistä keskusteluun sekä siihen, kuinka paljon vaalikoneiden koettiin helpottavan ehdokasvalintaa ja lisäksi kiinnostusta politiikkaan. Suora negatiivinen vaikutus todettiin kognitiivisen mobilisaation ja vaalikoneen suosituksen noudattamisen välillä. Ainoastaan viimeinen hypo-

teesi, jonka mukaan alhainen kognitiivinen mobilisaatio johtaisi vaalikoneiden tulosten kokemiseen omia ajatuksia sekoittavina, ei saanut empiirisestä aineistosta suoraan tukea, vaikka regressiokerroin olikin ennustetun suuntainen.

Muista teoreettisesti kiinnostavista muuttujista keskeiseen asemaan nousi prospektiivinen äänestäminen. Näyttää vahvasti siltä, että vaaliohjelmista ja -lupauksista ja tulevan hallituksen ohjelmasta kiinnostuneet äänestäjät ovat löytäneet vaalikoneista välineen, jonka avulla he saavat poliittisiin arvioihinsa lisää sisältöä. Odotetusti prospektiivisellä äänestämällä ei ollut vaikutusta siihen, miten herkästi äänestäjät seurasivat vaalikoneen ehdotusta tai miten vaikeaa heidän oli ylipääntensä orientoitua vaalikoneen tarjoamaan informaatioon. Vaalikone ei pysty retrospektiiviseen arviointiin, joten on oletettavaa, että prospektiivisesti muutenkin ajattelevat äänestäjät pystyvät orientoitumaan vaalikoneiden sisältöihin helposti. Ei voida kuitenkaan suoraan olettaa, että oman poliittisen ajattelutyylin ja vaalikoneiden rakenteen vastaavuus johtaisi vaalikoneen suosituksen noudattamiseen. Itse asiassa tällä kongruenssilla ei välttämättä ole mitään tekemistä ehdokkaan valinnan kanssa, vaan se kertoo ainoastaan siitä, että prospektiivisille äänestäjille vaalikoneen informaatiota on helpompaa ja mielekkäämpää käyttää kuin äänestäjille, jotka pitävät menneen toiminnan arviointia keskeisenä äänestyspäätöksen kriteerinä.

Vaaliuutisoinnin seuraaminen sanomalehdistä ja televisiosta oli myös yhteydessä vaalikoneen käyttöön kognitiivisen mobilisaatioteorian olettamalla tavalla. Tiedotusvälineitä seuraavat äänestäjät katsovat, että vaalikoneet lisäsivät heidän kiinnostustaan politiikkaan. Muiden tiedotusvälineiden seu-

Taulukko 3. Vaalikoneen eri käyttötapoihin vaikuttavat tekijät. Logistisen regressioanalyysin standardoimattomat regressiokertoimet (b), keskvirhe suluisa (*p<0,001, **p<0,01, *p<0,05).**

	Helpotti ehdokasvalintaa	Lisäsi kiinnostusta politiikkaan	Käytti vaalikoneetta yli kolme kertaa	Vertaili eri vaalikoneiden tuloksia	Keskusteli vaalikoneen tuloksista	Ei suosikkia, äänesti vaalikoneen tarjoamaa ehdokasta	Vaalikone sekoitti ajatuksia
Kognitiivinen mobilisatio	0,085* (0,04)	0,148*** (0,034)	0,118** (0,039)	0,136*** (0,040)	0,100** (0,036)	-0,184** (0,054)	-0,092 (0,060)
Sanomalehdet ^a	0,019 (0,121)	0,213* (0,106)	0,463*** (0,123)	0,185 (0,123)	0,475*** (0,112)	-0,266 (0,151)	0,219 (0,183)
Televisio ^b	-0,0123 (0,123)	0,249* (0,107)	0,256* (0,126)	-0,139 (0,124)	0,179 (0,115)	-0,223 (0,154)	-0,018 (0,183)
Puolue-äänestäminen ^c	-0,021 (0,112)	-0,196* (0,097)	-0,321 (0,109)	-0,060 (0,112)	-0,056 (0,103)	-0,306* (0,142)	0,169 (0,169)
Poliittisten asenteiden jyrkkyys ^d	-0,162 (0,125)	-0,042 (0,105)	-0,025 (0,119)	-0,157 (0,125)	-0,035 (0,112)	-0,215 (0,174)	-0,300 (0,196)
Prospektiivinen äänestäminen (1) ^e	0,237 (0,160)	0,551*** (0,141)	0,371* (0,163)	0,500** (0,166)	0,270 (0,145)	0,058 (0,193)	-0,508* (0,227)
Prospektiivinen äänestäminen (2) ^e	0,360* (0,159)	0,675*** (0,140)	0,462** (0,160)	0,476** (0,166)	0,302* (0,144)	0,051 (0,196)	-0,249 (0,215)
Prospektiivinen äänestäminen (3) ^e	0,348* (0,179)	0,798*** (0,155)	0,505** (0,177)	0,634*** (0,182)	0,436** (0,161)	-0,005 (0,230)	-0,347 (0,251)
Sukupuoli ^f	0,109 (0,108)	0,235* (0,093)	-0,331** (0,105)	0,037 (0,108)	0,463*** (0,099)	-0,354* (0,141)	0,078 (0,161)
Ikä	-0,042*** (0,005)	-0,011** (0,004)	-0,003 (0,004)	-0,032*** (0,005)	-0,028*** (0,004)	-0,031*** (0,006)	-0,011 (0,007)
Tulot	0,002 (0,003)	-0,001 (0,003)	-0,003** (0,004)	0,000 (0,003)	0,001 (0,003)	0,003 (0,005)	0,002 (0,005)
Vakio	0,071 (0,273)	-1,634 (0,242)	-1,502 (0,276)	-0,812 (0,278)	-0,581 (0,252)	0,884 (0,349)	-1,518 (0,398)
N	1994	2324	1994	1994	1994	1994	2324
Hosmer-Lemeshow	0,66	0,34	0,43	0,10	0,32	0,71	0,37
Nagelkerke	0,08	0,06	0,06	0,07	0,08	0,07	0,15

^a vertailukategoriana 0=ei seurannut vaaleja sanomalehdistä; ^b vertailukategoriana 0=ei seurannut vaaleja televisiosta;

^c vertailukategoriana 0=ehdokkaan henkilö oli puoluetta tärkeämpi; ^d vertailukategoriana 0=sijoittuminen poliittiseen keskustaan;

^e vertailukategoriana 0=ei lainkaan merkitystä; ^f vertailukategoriana 0=mies

raaminen lisäsi myös vaalikoneiden käyttöä. Lisäksi lehtien lukeminen oli vahvasti yhteydessä vaalikoneen tuloksista käytyyn keskusteluun, mikä voisi johtua siitä, että lehdet tarjoavat kuitenkin televisiouutisia laajemman tietopohjan keskusteluille. Puolueäänestämisen rooli oli vähäisempi, mutta odotettavasti puolueäänestäjät eivät katsoe vaalikoneiden lisänneen heidän kiinnostustaan politiikkaan siinä määrin kuin ehdokkaan henkilöä preferoivat äänestäjät. Puolueäänestäminen vähensi myös riippuvuutta vaalikoneen suosituksesta, mitä voi myös pitää odotettuna tuloksena. Poliittisen kannan jyrkkyys sen sijaan ei ollut lainkaan yhteydessä vaalikoneen käyttöön.

Kontrollimuuttujista iällä ja sukupuolella oli suora vaikutuksensa vaalikoneen käyttöön. Mitä nuoremasta äänestäjästä oli kyse, sitä enemmän vaalikone helpotti ehdokasvalintaa, sitä enemmän se lisäsi kiinnostusta politiikkaan, sitä useammin vaalikoneita käytettiin ja sitä enemmän koneiden tuloksia vertailtiin ja niistä keskusteltiin. Lopuksi ikä näytti olevan yhteydessä myös vaalikoneen suosituksen noudattamiseen siten, että nuoret äänestäjät noudattivat suosituksia vanhempia äänestäjiä herkemmin. Miehet käyttivät vaalikoneita useimmin, mutta naiset keskustelivat tuloksista enemmän ja olivat niistä vähemmän riippuvaisia. Lisäksi vaalikoneet lisäsivät naisten kiinnostusta politiikkaan enemmän kuin miesten.

Yhteenvetona voidaan todeta, että kognitiivisella mobilisaatiolla on yhteys vaalikoneen käyttöön myös silloin, kun muut teoreettisesti relevantit muuttajat on otettu huomioon. Regressiomallit antavat kuitenkin vain jonkinlaista suuntaa arvioitaessa kognitiivisen mobilisaation vaikutuksen suuruutta suhteessa muihin tekijöihin. Tulkintaa vaikeuttavat lisäksi muuttujien erilaiset mittaustasot ja skaalat. Oma ongelmansa on myös mallien varsin alhaiset selitystasot, mikä toisaalta on varsin tyypillistä poliittista käyttäytymistä analysoidessa. Ottaen huomioon, että logististen regressiomallien tulkinta on lisäksi yleensä sisällöllisesti vaikeaa, vaalikoneen käyttöä mittaavia muuttujia tarkastellaan vielä graafisesti, joissa regressiokertoimet on algoritmin avulla muunnettu todennäköisyyksiksi (Cheng & Long 2010; myös King ym. 2000). Kaikkien kuvioiden tulkinta on sama. Kunkin vaalikoneen käyttöä mittaavan muuttujan todennäköisyyttä on tarkasteltu kognitiivisen mobilisaatioindeksi tasoilla 2, 4, 6 ja 8. Lisäksi tarkastelu on eriytetty iän suhteen. Kaikki

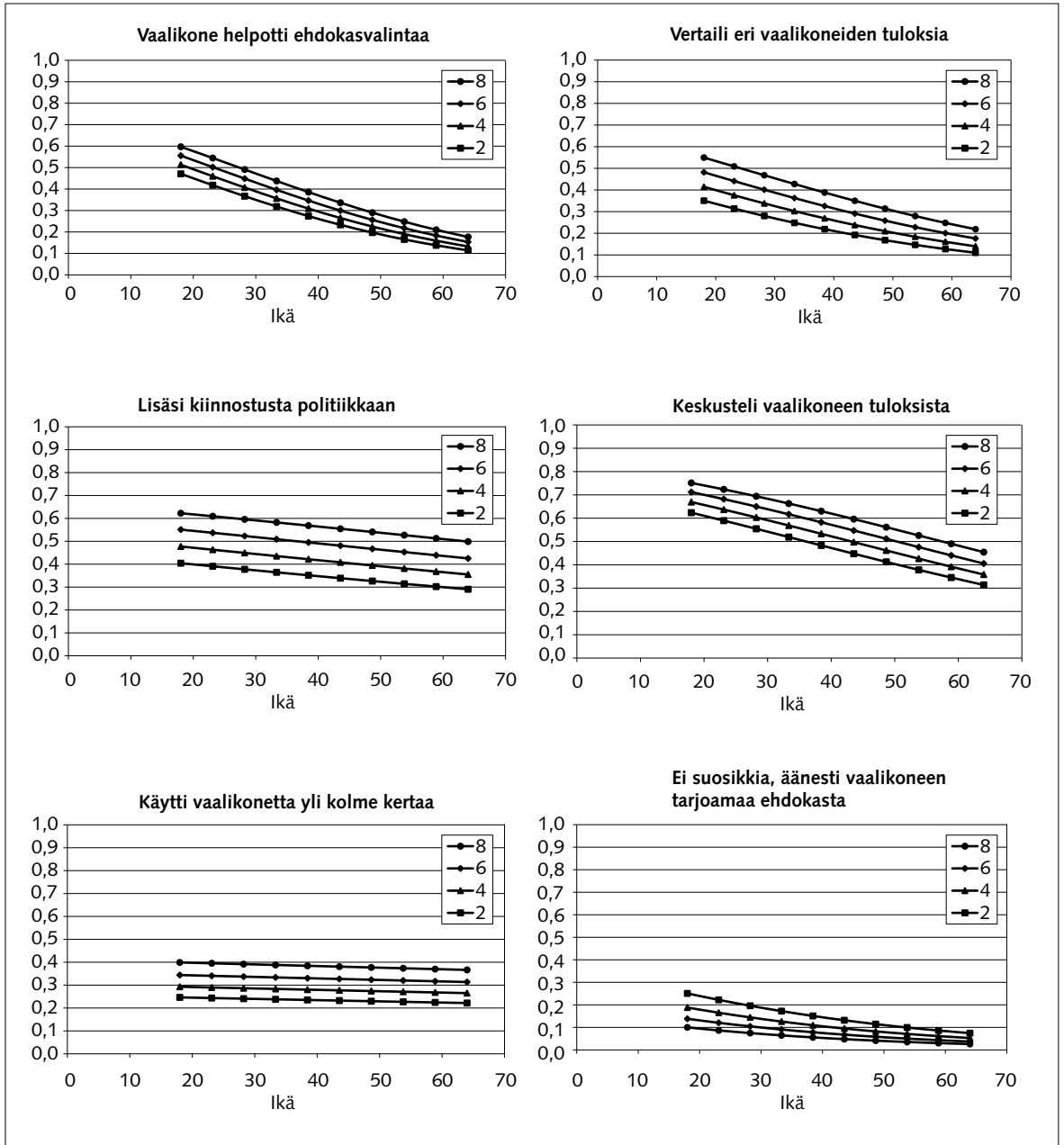
muut muuttajat on asetettu mittaustason perusteella joko keskiarvoonsa tai moodiinsa.

Sekä ikä että kognitiivisen mobilisaation taso olivat systemaattisesti yhteydessä siihen, missä määrin äänestäjät kokivat vaalikoneen helpottaneen ehdokasvalintaa. Todennäköisyys kokea vaalikone hyödylliseksi ehdokasvalinnassa vaihteli nuorimman ja kognitiivisesti mobilisoituneimman ryhmän 60 prosentista vanhimman ja kognitiivisesti vähiten mobilisoituneen ryhmän 13 prosenttiin. Myös ikäryhmien sisällä vaihtelu oli melko suurta, vaikka se tasoittui iän myötä. Poliittista kiinnostusta ja vaalikoneiden käyttöä lisäävät vaikutukset olivat samansuuntaisia, mutta ikäryhmien väliset erot olivat hieman pienempiä. Kognitiivinen mobilisaatio vaikutti ikäryhmien sisällä sen sijaan voimakkaammin: kiinnostus-muuttujassa erot kognitiivisen mobilisaatioindeksin ääriarvojen kohdalla kaikissa ryhmässä olivat yli 20 prosenttiyksikköä.

Myös vaalikoneiden tulosten vertailuun ja niistä keskusteluun kognitiivinen mobilisaatio vaikutti selvästi. Ikäryhmien välinen ero tuli jälleen selvemmin näkyviin. Tulosten vertailuun kognitiivisella mobilisaatiolla oli selvästi suurempi vaikutus nuorten äänestäjien keskuudessa. Sen sijaan vaalikoneen tuloksista käytävään keskusteluun vaikutus säilyi suhteessa samanlaisena kaikissa ikäryhmissä. Vaalikoneen suositusten seuraamiseen kognitiivinen mobilisaatio vaikutti päinvastaisella tavalla kuin edellisten muuttujien kohdalla. Kognitiivisesti vähiten mobilisoituneet seurasivat vaalikoneiden suosituksia eniten. Vaikutus heikkeni siirryttäessä nuorista kohti iäkkäämpiä äänestäjiä. Todennäköisyydet pysyivät kuitenkin alhaisempina kuin muissa vaalikoneen käyttöä mittaavissa muuttujissa.

Logististen regressiomallien pohjalta arvioitujen todennäköisyyksien tarkastelu antaa analyyseille konkreettisen tulkinnan, joka antaa myös lisätukea esitetyille hypoteeseille. Kaikissa tarkasteluissa nähtiin kognitiivisen mobilisaation vaikutus ikäryhmien sisällä (kuvaajien etäisyys toisistaan) sekä ikäryhmien välillä (kuvaajien laskeva suunta). Tarkasteluissa havaittiin myös interaktiovaikutuksia. Ikä modifioi kognitiivisen mobilisaation vaikutusta niin, että sen merkitys joissakin tapauksissa heikkeni vanhemmissa ikäryhmissä. Kuvaajien täsmällinen tulkinta monimutkaisissa vertailuasetelmissä on vaikeaa. Tämän tutkimuksen kannalta keskeistä on kuitenkin kognitiivisen mobilisaation systemaattinen ja teorian mukainen vaihtelu kaikkien ikäryhmien sisällä.

Kuvio 2. Kognitiivisen mobilisaation vaikutus vaalikoneen käyttöön (todennäköisyys ikäryhmittäin).

Päätelmät

Artikkelissa haettiin vastausta kysymykseen, selittääkö kognitiivisen mobilisaation teoria vaalikoneen käytössä havaittuja äänestäjakohtaisia eroja. Empiirisesti kysymystä tarkasteltiin aluksi Daltonin (1984) kehittämän mobilisaatiotyyppologian avulla. Siinä havaittiin kognitiivisen mobilisaation toimivan odotetulla tavalla. Vaalikoneen hyötykokemuksia kertyi eniten äänestäjille, joiden kognitiivisen mobilisaation taso oli korkea ja joiden puoluekiinnittymisen aste oli matala. Vaalikone siis hyödyttää eniten sellaisia äänestäjiä, jotka eivät ole äänestyspäätöksessään sitoutuneita puolueeseen ja joilla on runsaasti valmiuksia poliittisen informaation käsittelyyn. He integroivat uuden informaation jo olemassa olevaan informaatioon ilman puolueen ohjaavaa vaikutusta. Tähän heillä on paitsi kognitiiviset valmiudet myös motivaatio, koska politiikka kiinnostaa heitä. Ero kognitiivisesti mobilisoituneisiin ja puolueeseen kiinnittyneisiin äänestäjiin oli kuitenkin pieni, mikä viittaisi kognitiivisen mobilisaation keskeisempään asemaan suhteessa puoluekiinnittymiseen. Vähiten vaalikoneista hyötyivät äänestäjät, joiden kognitiivisen mobilisaation ja puoluekiinnittymisen tasot olivat alhaisia. Nämä äänestäjät voisivat puoluekiinnittymisen heikkouden puolesta hyötyä vaalikoneesta, mutta mikään ominaisuus ei ohjaa heitä politiikan pariin tai edistä poliittisen informaation käsittelyä.

Analyysin toisessa vaiheessa haluttiin tarkemmin selvittää, mikä on kognitiivisen mobilisaation vaikutus vaalikoneen käyttötapoihin. Samalla vaalikoneen käyttöä tarkasteltiin pelkkää hyödyn kokemista monipuolisemmin. Korkea kognitiivinen mobilisaatio lisäsi paitsi vaalikoneen vaikutusta äänestyspäätökseen myös vaalikoneen käytön intensiteettiä ja monipuolisuutta. Tiedollisesti kyvykkäät ja poliitikasta kiinnostuneet äänestäjät käyttivät vaalikonetta jopa systemaattisesti, vertailivat eri vaalikoneiden tuloksia ja keskustelivat niistä muiden vaalikoneen käyttäjien kanssa. Kognitiivista mobilisaatiota alentavat tekijät puolestaan olivat yhteydessä riippuvuuteen vaalikoneen tuloksista, mikä on oletettavaa, koska näiden äänestäjien kyky ja motivaatio käsitellä poliittista informaatiota on ainakin suhteellisesti heikko. Se ei kuitenkaan ole niin heikko, että nämä äänestäjät systemaattisesti jättäisivät leikin sikseen, koska vaalikoneen tarjoamaa informaatiota ja äänestysvihjettä olisi mahdotonta käsitellä. Näihin tuloksiin täytyy suhtautua varovaisesti. Mallien alhaiset

selitysasteet viittaavat siihen, että kognitiivinen mobilisaatio saattaa olla sittenkin vain melko vähämerkityksellinen tekijä vaalikoneiden käyttötapojen selittämisessä.

Tässä yhteydessä kannattaa nostaa esille puoluekiinnittymisen vähäinen merkitys. Vaikka käytetyssä aineistossa puoluekiinnittymistä ei voitu mitata suoraan (puolueperusteinen äänestäminen epäsuorana indikaattorina), sen vaikutuksen jääminen useimmissa malleissa sekä suorien että interaktiovaikutusten osalta selvästi muiden muuttujien varjoon oli yllätys mobilisaatiotyyppologisen tarkastelun jälkeen, vaikka siinäkin oli havaittavissa vihjeitä puoluekiinnittymisen suhteellisen vähäisestä merkityksestä. Daltonin tutkimuksia kohtaan esitetty kritiikki, jonka mukaan kognitiivinen mobilisaatio ei selitä puoluekiinnittymisen purkautumista länsimaissa, ei saa tästä tutkimuksesta suoraa tukea, koska puoluekiinnittymistä käsiteltiin tässä selittävänä muuttujana. Sen sijaan näyttää siltä, että puoluekiinnittymisen merkitys ylipäättensä poliittisen informaation prosessoinnissa näyttää liioitellulta, niin Daltonin kuin hänen kriitikoidensa tutkimuksissa.

Vaalikoneet liittyvät edelleen, 15 vuotta niiden keksimisen jälkeen, hyvin voimakkaasti ikään. Nuoret äänestäjät käyttävät vaalikoneita vanhempia äänestäjiä enemmän, mutta kognitiivinen mobilisaatio ei silti vaikuta systemaattisesti enemmän eikä vähemmän nuorten äänestäjien ryhmässä. Analyysi paljasti kuitenkin kaksi poikkeusta. Kognitiivisen mobilisaation vaikutus vaalikoneista saatavan hyödyn kokemukseen ja vaalikoneiden tulosten vertailuun olivat riippuvaisia iästä siten, että kognitiivisen mobilisaation vaikutus oli suurempi nuoremmassa ikäryhmissä. Todennäköinen selitys liittyy iän myötä karttuvaan poliittiseen kokemukseen, joka on riippumaton kognitiivisen mobilisaation mittareista, erityisesti koulutuksesta (Cassel & Lo 1997). Toisin sanoen poliittisen kokemuksen myötä karttuva poliittinen tietämys jää kognitiivisen mobilisaation operationaalisen määritelmän ulkopuolelle.

Yleisellä tasolla kiinnostavin seikka tässä tutkimuksessa liittyy äänestyspäätöksen informaatioperustaan, jota vaalikoneiden on melko yleisesti katsottu parantavan. Tämän tutkimuksen perusteella ei voi suoraan ottaa kantaa tähän käsitykseen, koska informaation lisääntymistä ei varsinaisesti mitattu. Voidaan kuitenkin arvela, että kognitiivisen mobilisaation ja vaalikoneen hyödyntämisen välinen yhteys kertoo myös siitä, että korkeasti koulutetut ja

politiikasta kiinnostuneet saavat vaalikoneista jonkinlaista lisäarvoa äänestyspäätöksensä perustaksi. Tämä ei ainakaan toistaiseksi saatavilla olevan tiedon perusteella ole johtanut vaalikonevetoiseen äänestämiseen. Pikemminkin vaalikoneesta saatava informaatio on lisännyt suhteellisen pienen, poliittisesti jo ennestään hyvin informoidun äänestäjäkunnan tietopohjaa ja auttanut sitä arvioimaan kriittisesti vaaleissa olevia ehdokkaita. Vaalikone on tavallaan ikääntyessään arkipäiväistynyt, ja se on otettu yhtenä informaatiolähteenä muiden tiedotusvälineiden rinnalle. Sen käytön valikoivuus on alkanut noudattaa muiden, erityisesti sanomalehtien, käytössä näkyvää valikoivuutta.

Vaalikoneen alkuperäinen ajatus lisätä politiikan vetovoimaa ja kiinnostavuutta ja tasoittaa yhteiskunnallisia eroja näyttää ainakin vuoden 2007 eduskuntavaalien yhteydessä kerätyn aineiston perusteella vaikealta tavoitteelta. Pikemminkin vaalikoneet ovat lisänneet poliittisen kiinnostuksen kumulaatiota. Tämä on linjassa aikaisemman, internetin poliittista käyttöä tarkastelleen kotimaisen tutkimuksen (Strandberg 2009) kanssa.

LÄHTEET

- Albright, Jeremy J. 2009. Does political knowledge erode party attachments? A review of the cognitive mobilization thesis. *Electoral Studies* 28:2, 248–260.
- Arzheimer, Kai. 2006. Dead men walking? Party identification in Germany, 1977–2002. *Electoral Studies* 25:4, 791–807.
- Bennett, W. Lance. 1998. The uncivic culture: communication, identity, and the rise of lifestyle politics. *PS: Political Science and Politics* 31:4, 740–761.
- Campbell, Angus, Converse, Philip E., Miller, Warren E. & Stokes, Donald E. 1960. *The American voter*. New York: Wiley.
- Cassel, Carol A. & Lo, Celia C. 1997. Theories of political literacy. *Political Behavior* 19:4, 317–335.
- Cedroni, Lorella ja Garzia, Diego. 2010. *Voting advice applications in Europe: the state of the art*. Napoli: Scriptaweb.
- Cheng, Simon ja J. Scott Long. 2010. *XPost: post-estimation interpretation with Excel*. http://www.indiana.edu/~jlsoc/web_spost/sp_xpost.htm, 24.1.2011.
- Dalton, Russell J. 1984. Cognitive mobilization and partisan dealignment in advanced industrial democracies. *Journal of Politics* 46:1, 264–284.
- Dalton, Russell J. 2007. Partisan mobilization, cognitive mobilization and the changing American Electorate. *Electoral Studies* 26:2, 274–286.
- Dalton, Russell J. 2010. *Partisan mobilization, cognitive mobilization and the changing German electorate*. Paper presented at the conference on “The 2009 German federal elections”, Kansas University, April 2010.
- Dalton, Russell J. ja Wattenberg, Martin P. eds. 2000. *Parties without partisans: political change in advanced industrial democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Downs, Anthony. 1957. *An economic theory of democracy*. New York: Harper.
- Eijk, Cees van der ja Franklin, Mark. 2009. *Elections and voters*. Basingstoke: Palgrave.
- Fiorina, Morris P. 1981. *Retrospective voting in American national elections*. New Haven: Yale University Press.
- Giddens, Anthony. 1991. *The consequences of modernity*. Stanford: Stanford University Press.
- Holmberg, Sören. 2007. Partisanship reconsidered. Teoksessa Russell J. Dalton ja Hans-Dieter Klingemann (eds.), *The Oxford handbook of political behaviour*. Oxford: Oxford University Press, 557–571.
- Huber, John D., Kernell, Georgia ja Leoni, Eduardo L. 2005. Institutional context, cognitive resources and party attachments across democracies. *Political Analysis* 13:4, 365–386.
- Inglehart, Ronald. 1977. *The silent revolution*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald. 1990. *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton: Princeton University Press.
- King, Gary, Tomz, Michael ja Wittenberg, Jason. 2000. Making the most of statistical analyses: improving interpretation and presentation. *American Journal of Political Science* 44:2, 341–355.
- Lisi, Marco. 2010. *The consequences of cognitive mobilization in comparative perspective: Political sophistication and voting behavior in old and new democracies*. Paper presented at the annual meeting of the American Political Science Associationin, Washington D.C., September 2–5, 2010.
- Mair, Peter. 2002. In the aggregate: mass electoral behaviour in Western Europe, 1950–2000. Teoksessa Hans Keman (ed.), *Comparative democratic politics: a guide to contemporary theory and research*. London: Sage, 122–140.
- Marthaler, Sally. 2008. The paradox of the politically-sophisticated partisan: the French case. *West European Politics* 31:5, 937–959.
- Schunk, Dale H. 2007. *Learning theories: an educational perspective*. 5. painos. New York: Prentice Hall.
- Shively, W. Phillips. 1979. The development of party identification among adults: exploration of a functional model. *American Political Science Review* 73:4, 1039–1054.
- Strandberg, Kim. 2009. Internet vaalikampanjassa: etulinjassa vai marginaalissa? Teoksessa Sami Borg ja Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press, 60–93.

LIITE 1

Tutkimuksessa käytettyjen muuttujien operationalisointi.

Selittävät muuttujat

Selittävät muuttujat on lueteltu hypoteesien mukaisessa järjestyksessä. Kaikki muuttujat saavat arvon 0 (ei) tai 1 (kyllä). Suluissa on ilmoitettu myöntävästi vastanneiden osuus.

- H₁: Vaalikone (tai -koneet) helpotti ehdokasvalintaani (26,4 %).
 H₂: Vaalikoneet herättivät kiinnostusta politiikkaan ja vaaleihin (35,6 %).
 H₃: Kuinka monta kertaa käytit vaalikonetta? Kysymyksestä muodostettiin kaksiluokkainen muuttuja niin, että yli kolme kertaa vaalikoneita käyttäneet saivat arvon 1 ja muut arvon 0 (yli kolme kertaa käyttäneiden osuus oli 28,0 %).
 H₄: Vertailin eri vaalikoneiden antamia tuloksia sopivista ehdokkaista toisiinsa (26,3 %).
 H₅: Keskustelin vaalikoneiden tuloksista ystävien tai tuttavien kanssa (40,9 %).
 H₆: Minulla ei ollut omaa suosikkiehdokasta tiedossa ja äänestin käsityksiäni lähimmäksi osunutta vaalikoneen tarjoamaa ehdokasta (13,7 %).
 H₇: Vaalikoneet sekoittavat aiempia ajatuksia ehdokkaista (8,5 %).

Selittävät muuttujat

kognitiivinen mobilisaatio:	koulutusta (1=ammattikoulu tai vähemmän, 2=opistoaste, 3=ammattikorkeakoulu tai vastaava, 4=ylempi korkeakoulututkinto) ja poliittista kiinnostusta (1=ei lainkaan, 2=vain vähän, 3=jonkin verran, 4=hyvin kiinnostunut) mittaavista kysymyksistä laadittu summamuuttuja (arvot 2–8)
sanomalehdet:	seurasiko vastaaja vaaleja sanomalehdistä (0=eikä, 1=kyllä)
televisio:	seurasiko vastaaja vaaleja televisiosta (0=eikä, 1=kyllä)
puoluekiinnittyminen:	kumpi oli äänestyspäätöksen kannalta tärkeämpi, ehdokas vai puolue (0=ehdokas, 1=puolue)
poliittisten ajatusten jyrkkyys:	vastaaajan sijoittuminen neliportaiselle (1–4) vasemmisto–oikeisto -ulottuvuudelle (0=asteikon arvot 2 tai 3, 1=asteikon arvot 1 tai 4)
prospektiivinen äänestämisen:	puolueen esittämien tavoitteiden merkitys vastaajan äänestyspäätöksen kannalta (0=ei lainkaan merkitystä, 1=jonkin verran, 2=melko paljon, 4=ratkaisevasti)
sukupuoli:	0=mies, 1=nainen
ikä:	vastaaajan todellinen ikä vuosina
bruttovuositulot:	12-luokkainen tuloasteikko (mittarina luokkakeskisarvo jaettuna tuhannella ⁴)

VIITTEET

¹ Englanninkielinen sana *'partisan'* tarkoittaa puolueen kannattajan ohella myös sellaista kannattajaa, joka osallistuu politiikkaan. Osallistuminen voi olla aktiivista tai satunnaista tai rajoittua vain äänestämiseen. Tässä on tyydytty yksinkertaisuuden vuoksi käyttämään käännettä ”kannattaja”, vaikka se ei sellaisenaan tavoita englanninkielisen sanan koko merkitystä.

² Ainakin näennäisesti poliittisen kiinnostuksen lisääntymiseen liittyy kehäpäätelmän vaara, koska poliittinen kiinnostus sisältyy valmiiksi kognitiivisen mobilisaation käsitteeseen. Toisaalta yleisen oppimisteorian (Schunk 2007, erit. luvut 3 ja 4) kannalta on täysin johdonmukaista olettaa, että aikaisempi kiinnostus suuntaa huomiota siten, että kiinnostuksen kohteesta saatava uusi informaatio lisää kiinnostuksen astetta.

³ Tässä on noudatettu Daltonin (1984) alkuperäistä operationalisointia, joka tekee hienovaraisemman erottelun puoluekiinnittymisen eri asteiden välillä kuin Daltonin myöhemmin käyttämä operationalisointi (esim. Dalton 2007, 2010). Myöhemmissä tutkimuksissaan Dalton on luokitellut puoluekiinnittyneiksi ne vastaajat, jotka ovat vastanneet myöntävästi kysymykseen, ovatko he lähellä jotakin poliittista puoluetta, riippumatta siitä, miten voimakasta tämä läheisyys on. Toinen syy käyttää Daltonin vanhaa operationalisointia liittyy Albrightin (2009) kritiikkiin, jossa on menetelty myös näin.

⁴ Luokkakeskisarvo jaettiin tuhannella, jotta pienetkin muutokset saataisiin regressioanalyysissä näkyviin. Mikko Mattilalle kiitos tästä vihjeestä.